

פסקי תשובות אורח חיים סימן כח אות ב

ב. גדר איסור 'היסח הדעת' מן התפילין

שם: שלא יסיח דעתו מהם. דע, כי שלשה אופנים של היסח הדעת יש: א. הנמצא במצב של שחוק וקלות ראש, ובכלל זה כל סוגי פריקות עול מלכות שמים וכגון הטורד⁷ דעתו ומחשבתו לצרכיו הגשמיים עד שלבבו פונה מיראת שמים מחמת טרדתו, וכל שכן כשלבו⁸ פונה ושוקע בשיחה בדברים בטלים שאינם צורך לו, או הנמצא⁹ במצב של כעס והקפדה או בעצבות¹⁰ גדולה. ב. פועל העוסק במלאכתו והאומן באמנותו וכל אדם בשאר צרכי גופו, אבל עומד ביראה ובעול מלכות שמים. ג. העוסק בתורה ותפילה ושאר ענייני דביקות בהשי"ת.

והנה, אופן הראשון הנ"ל אסור¹¹ בהחלט, ונחלקו הראשונים¹² אם איסורו מן התורה או מדרבנן, ובכל ענין עבירה¹³ גדולה בידו שמזלזל בחותמו של מלך וראוי לעונש גדול.

האופן השני: יש¹⁴ אומרים שהוא בכלל איסור היסח הדעת בתפילין, ולדבריהם אם אין באפשרותו לגדור עצמו בגדר חזק שלא יעבור שיעור¹⁵ זמן קרוב לדקה אחת מבלי שיזכר מהתפילין וימשמש בהם, לא יעמוד בתפילין בזמנים אלו, אמנם רבים¹⁶ מהפוסקים הכריעו שמצב זה אינו בכלל איסור 'היסח הדעת', אלא כשאין דעתו עליהם אינו מקיים אז מצוות תפילין, אבל אינו עובר עבירה, ולכן אם מכיר בנפשו שאינו עלול להגיע למצב של שחוק וקלות ראש או טירדה מוחלטת באופן של חוסר עול מלכות שמים, עדיף¹⁷ שיהיה לבוש בתפילין, שירויח מצוות בשעה שיזכר בהם וימשמש בהם.

האופן השלישי: כיון¹⁸ שמחשב עניני תורה ותפילה וקדושה אין זה בגדר היסח הדעת כלל,

כי מן הנמנע שאדם יחשוב גם על התפילין וגם יתעמק בעניני תורה ותפילה, ותכלית התפילין דביקות בהשי"ת, ולכן בודאי מקיים מצוות תפילין בהידור אפילו אינו מחשב עליהם, אלא שבאותם¹⁹ רגעים שדעתו אינה מחשבת בדברי תורה ותפילה מצוה מן המובחר²⁰ לחשוש לשיטה הראשונה הנ"ל (באופן השני) ולמשמש בתפילין ולחשוב עליהם ועל כוונת מצוות תפילין (אם לא יפריע לו הדבר להמשך תורתו ותפילתו).

7. שו"ע הרב סעי' א', הו"ד במשנ"ב סי' מ"ד סק"ג.

8. הריטב"א (סוכה כ"א), וכ"ה בפ"י מהר"ם בנעט על המרדכי הל' קטנות הל' תפילין ועוד אחרונים, וע"ע סי' ל"ז אות ד'.

9. בית ברוך על החי"א כלל י"ד סי' ק"כ עפ"י כמה פוסקים דאין לך היסח הדעת גדול מזה.

10. ערוה"ש סעי' ג' עפ"י טושו"ע יו"ד סי' שפ"ח דבשעת הספד ובכי לא מנח להו.

11. כמבואר במג"א סי' מ"ד סק"ב ובמשנ"ב שם עפ"י הראשונים וכל הפוסקים.

12. עיין חי"א שם וארצה"ח בריש סי' זה עפ"י תוס' (יומא ח' א) ושאר ראשונים שנחלקו דיעותיהם אם הק"ו מציץ דרשא גמורה היא דליהו דאורייתא או אינו אלא מדרבנן דשאני ציץ דשם הקודש גלוי.

13. עיין כה"ח סק"ב בשם כתבי האר"י ז"ל מעשה נורא בחכם אחד שלא דקדק בשלימות הזהירות שלא להסיח דעתו מהתפילין לפי דרגתו שנענש בעונש גדול, עיין שם.

14. שאגת אריה סי' מ', הו"ד בשע"ת סק"א, וכן הוא עפ"י שיטת המקובלים כמובא בכה"ח סק"ב בשם הרבה מחברים.

15. כמבואר בשע"ת שם דלשיטתם שיעור היסח הדעת הוא חלק ס"ז משעה.

16. עיין ארצה"ח ריש סימן זה, מהר"ם בנעט על המרדכי הל' תפילין, שו"ת משיב דבר להנצי"ב סי' ז', תה"ל"ד סק"א, ערוה"ש סעי' ב' וג', אפיקי מגינים סוסי"י מ"ד, ועוד הרבה ספרים נ"י בזה.

17. ע' בבית ברוך על חי"א כלל י"ד סקצ"ו בהגה"ה, ועי"ש דבזמן התלמוד היה דבר פשוט דהסנדלר והפחח וכדו' היו מעוטרים בתפילין בשעת מלאכתם, ומיהו בזמננו אין נוהגין כן גם עקב חשש שחוק וקלות ראש וקושי שמירה ממחשבות זרות וגוף נקי מהפחה וכדו', אבל עכ"פ העוסק במלאכת שמים (וכגון סופר ומגיה סת"ם ושאר ספרי קודש וכיוצא באלו) ויודע שזוהר להיות בגוף נקי ודאי ראוי אם יכול להמשיך להיות בתפילין עליו ולא יחשוש שמסיח דעתו מלחשוב על התפילין עקב טרדתו במלאכת הקודש, דהעיקר כדיעה זו (ודלא ככה"ח שמחמיר למגיה סת"ם לחלוץ תפיליו).

18. עיין בארוכה בסי' עוד יוסף חי (להבן איש חי) פ' חיי שרה אות ג' דבע"כ גם השאגת אריה ודעימיה יודו לזה, וע"ע בתשובותיו תורה לשמה סי' י' ובביה"ל סי' מ"ד (ד"ה ישן בהם) שגם לפי שיטת האר"י והמקובלים בעסק תורה ותפילה אין משום היסח הדעת כלל עיין שם, ואדרבה ענין גדול ושלימות יש במי שנוהג ללמוד תושבע"פ בתפילין, וכאיתא במשנ"ב סי' ל"ז סק"ז, וכדכתבין בסימן כ"ה אות כ"ה.

19. וכן הוא בהדיא בפע"ח שער התפילין "אך אם תפריד מעט מחשבתך מן הלימוד צריך לחשוב תיכף בתפילין".

20. ב"ח סוף סי' מ"ד ושו"ע הרב הכא סעי' א', ואינו אלא מצוה מן המובחר, כי מעיקר הדין נקטינן כהמג"א (סי' מ"ד סק"ב) והפוסקים שאין איסור היסח הדעת אלא כשעומד בשחוק וקלות ראש, וכנ"ל אופן הראשון, ובכה"ח סק"ב שאנשי מעשה מניחים לפנייהם קלף או כותבים בכל דף בסידור 'תפילין' כדי שיעלה בזכרונם.